

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב.)

פרשת כי תבוא

- ג -

והנה מבואר בירושלמי (מע"ש פ"ה ה"ה), שמדאוי ניתן לקיים את מצות וידוי מעשר בכל ימי הפסח, - ומי"מ ע"פ חז"ל לא היו מתוודים, עד המנחה של היו"ט האחרון, עיי"ש בטעם הדבר, [ועי"ע במנ"ח (מצוה תרז, אות יא)].

ומעתה יל"ע מה הדין, כאשר אחד הפריש תרו"מ, ושכח לברך על ההפרשה, - ובאמצע חג הפסח הוא נזכר, שהוא לא בירך על ההפרשה, ואי"כ לדעת החזו"א הני"ל, הוא אינו יכול לקיים את מצות וידוי מעשר, כיון שהוא אינו יכול לומר, לא עברתי ממצותיך 'ולא שְׁכַחְתִּי'.

וכעת יש לדון, האם כאשר החולין והתרו"מ אכתי בעין (עי' בספר 'כל נדרי' פרק סה, ואכמ"ל), ראוי שישאל על ההפרשת תרו"מ שהפריש, בכדי שיוכל להפריש שוב את התרו"מ עם ברכה, ועי"ז יוכל שפיר לקיים את המצוה מדאוי של וידוי מעשר, - אוי"ד דאין ראוי להישאל על ההפרשת תרו"מ שכבר הפריש, וכפי שיבואר להלן.

- ד -

דהנה בספר 'שיעורי שלמי תודה' (להגרבי"צ פלמן זצ"ל, בין המצרים וענינים עמי קפח) כתב וז"ל, 'מעשה באחד שהפריש טבל ודאי, ושכח לברך, ורצה להישאל על ההפרשה ולעוקרו, ולחזור ולהפריש שנית בברכה, כדי לקיים המצוה כתיקונה, ולתקן את מה שביטל הברכה'.

'ויל"ע אי שפיר דמי לעשות כן, מי נימא דכיון דפירותיו מתוקנים כבר וראויים לאכילה, והוא רוצה להישאל כדי לחייב את עצמו בברכה, א"כ הויא השאלה גורם ברכה שאינה צריכה, ואסור לו להישאל'.

'אוי"ד כיון דע"י מה דישראל על ההפרשה, הוא מתקן את אשר הפריש בלא ברכה שלא כדון, אין זה גורם ברכה שאינה צריכה ומצי שפיר להישאל...'

- ה -

'ושאלתי דבר זה את מרן הגרא"מ שך זצ"ל בעל ה'אבי עזרי', ואמר דהדבר פשוט, דשפיר דמי להישאל, ואין בזה משום גורם ברכה שאי"צ, דכיון דמתקן בזה את מה שהפריש שלא כדון, אין זה גורם ברכה שאי"צ'.

'אח"כ שאלנו דבר זה, גם את מרן הגרי"י קניבסקי זצ"ל בעל ה'קהלות יעקב', ואמר דנראה פשוט, דהויא בכלל גורם ברכה שאי"צ, ואין לו להישאל על הפרשתו, דכיון דהפירות כבר מתוקנים כדון, וראויים לאכילה וחולין מתוקנים הם, אין לו לחייב את עצמו בהפרשה, ולהביא עצמו לידי חיוב ברכה...'

'וכן השיב הגאון רי"י וייס זצ"ל בעל ה'מנחת יצחק', דאין לו להישאל, משום דהוי גורם ברכה שאי"צ... (והובאה תשובתו בספרו מנח"י ח"ט סי' קיח), - וכ"כ בספר 'דרך אמונה' (הלי' תרומות פ"ב ה"טו, בצה"ל ס"ק תלב), דאין להישאל על המעשרות בשביל ששכח לברך, כיון דברכות אין מעכבות, והביא שכ"כ במנח"י שם, בשם אביו הגאון זצ"ל, - והגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר בזה, דמצוה להישאל אין עליו... ומי"מ אם ישאל כדי לתקן המצוה כתיקונה רשאי, ולא חשיב כגורם ברכה שאי"צ... - ומהגרא"ל שטיינמן זצ"ל שמעתי ג"כ, דמסתברא דשפיר דמי להישאל על ההפרשה... ואי"ז גורם ברכה שאי"צ' עכ"ל, ועיי"ש עוד שהרחיב בזה, ואכמ"ל.

- ו -

ומעתה לדעת הקהלות יעקב המנחת יצחק והידרך אמונה הני"ל, שס"ל שאין להישאל על ההפרשת תרו"מ, בכדי שיוכל לשוב ולהפריש עם ברכה, משום דס"ל דהוא נכנס בזה לאיסור של הגורם ברכה

כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו: ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך ולא שְׁכַחְתִּי: לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צוֹוֹתִנִּי: הַשְׂקִיפָה מִמַּעַן קִדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ אֲרָץ זָבֹת חֶלֶב וְדָבָשׁ: (כו, יב-טו).

ויעוי' בספר 'החינוך', במצות וידוי מעשר (מצוה תרז) שכתב וז"ל, 'שנצטוונו להתוודות לפני ה' ברוך הוא, ולהגיד בפניו בבית מקדשו, שהוצאנו חוקי המעשרות והתרומות מתבואותינו ומפירותינו, ושלא נשאר כלום מהם ברשותנו שלא נתננו אותן, וזהו נקרא מצות וידוי מעשר, ועי"ז נאמר 'ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקדש מן הבית' וגו'...'

'וצריך המתוודה שלא ישאר אצלו דבר מכל המתנות, שכן הוא אומר 'בערתי הקדש מן הבית', ואימתי הוא מתוודה... בשנה הרביעית... ביו"ט האחרון של פסח, וכן בשנה השביעית... - ועובר על זה, ולא התוודה וידוי זה של מעשרות בזמנו בזמן הבית, ביטל עשה זה', עכ"ל.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה איתא במשנה (מעשר שני פ"ה, משנה י - יא), 'במנחה ביו"ט האחרון היו מתוודין, כיצד היה הוידוי, 'בערתי הקדש מן הבית', זה מעשר שני ונטע רבעי, - 'נתתיו ללוי', זה מעשר לו... - 'ככל מצותך אשר צויתני', האם הקדים מעשר שני לראשון, אינו יכול להתוודות, - 'לא עברתי ממצותיך', לא הפרשתי ממין על שאינו מינו... - 'ולא שְׁכַחְתִּי', לא שכחתי מלברך, ומלהזכיר שמך עליו'.

ובגמ' (ברכות מ:), איתא, 'לא עברתי ממצותיך ולא שְׁכַחְתִּי, - לא עברתי מלברך, - ולא שְׁכַחְתִּי מלהזכיר שמך עליו, ופירש רש"י, לא עברתי מלברך - ברוך אשר קידשנו במצוותיו וציוונו, להפריש תרומה ומעשר', עכ"ל.

והנה המפרשים הקשו, כיצד יתכן לומר, דכוונת דברי המקרא 'ולא שכחתי', היינו שלא שכח לברך את ברכת המצוות על ההפרשת תרו"מ, והרי ברכת המצוות היא תקנה שחיובה רק מדרבנן, - ויעוי' בתוס' יו"ט (מע"ש, שם) שכתב עי"ז וז"ל, 'ואע"ג דמדרבנן היא, אסמכוה אקרא, דמי גריעא ברכה לאסמוכה אקרא, משאר דברים דמדרבנן, שהסמיכום על המקראות' עכ"ל, (ועיי"ש עוד בזה, - ועי"ע בידרך אמונה' (מע"ש פי"א ה"טו), בה"ל ד"יה ולא שכחתי), ואכמ"ל (בזה).

- ב -

והנה לדעת ה'משנה ראשונה' (מע"ש שם), וה'תפארת ישראל' (שם, אות סח), אם שכח לברך על ההפרשת תרו"מ, אין זה מעכב את הוידוי, ואכתי הוא יכול שפיר, לקיים את מצות וידוי מעשר, ולומר 'לא עברתי ממצותיך ולא שְׁכַחְתִּי', - אמנם ה'מנחת חינוך' (מצוה תרז, אות טו) כתב וז"ל, 'ונראה דאם לא עשה כן מעכב הוידוי, וצ"ע', עכ"ל.

אכן לדעת החזו"א, מי ששכח ולא בירך על ההפרשת תרו"מ, הרי זה מעכב את הוידוי, וז"ל החזו"א (דמאי סי' ב, אות ו), 'ונראה דאם שכח לברך אינו מתוודה, שהרי אמרו 'ולא שכחתי להזכיר שמך', ואע"ג דברכה דרבנן, עכשיו שתיקונה חכמים, כששכח אינו יכול לומר לא שכחתי', עכ"ל.

הקריאה אינה מעכבת, אך מ"מ באופן שאינו ראוי לקריאה, גם הוא מודה שהקריאה מעכבת, (משום דכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת בו).

אך מ"מ כו"ע מודי, שישנם אופנים שאע"פ שאינם ראויים לקריאה כלל, מ"מ הקריאה אינה מעכבת, וכמבואר במשנה בביכורים (פ"א משנה ד-ח), 'אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' **לאבותינו** לתת לנו... האפוטרופוס והשליח והעבד והאשה וטומטום ואנדרוגינוס, מביאין ולא קורין, שאינן יכולין לומר אשר נתתה לי ה'...', ועיי"ש עוד אופנים שמביא ואינו קורא.

יא -

והביאור בזה הוא (ע"פ דברי הרשב"ם והתוס' הנ"ל), שבכל האופנים שמביא ואינו קורא, איירו גוונא שמתחילה הביכורים לא **התחייבו בקריאה כלל**, כיון שכבר בתחילה לא יכל לומר 'אשר נשבע ה' **לאבותינו** לתת לנו', או שלא יכל לומר 'אשר נתתה לי' וכדו' עיי"ש, ולכן הביכורים לא התחייבו בקריאה, ובה כו"ע מודי שהקריאה אינה מעכבת.

ורק במקום שבתחילה חל על הביכורים חובת קריאה, שם נחלקו אם הקריאה מעכבת, - ובמקום שהביכורים היו ראויים בתחילה לקריאה, ושוב נדחו מקריאה, אזי גם להאי מ"ד שס"ל שם, שבעלמא הקריאה לא מעכבת, אך מ"מ בכה"ג גם הוא מודה שהקריאה מעכבת, ע"כ.

הרי לן להדיא, שבביכורים מי שאינו יכול לקרוא, מחמת שהתוכן של הקריאה אינו תואם למעמדו ומצבו וכדו', הרי הוא **אינו בר חיובא כלל** במצות מקרא ביכורים, - דאילו הגדר ה"י, שהוא בעצם בר חיובא במקרא ביכורים, ורק מ"מ הוא אנוס מלקיים את מצותו, - הרי הוא לא יכל להביא את הביכורים כלל, כיון שהביכורים התחייבו בקריאה, וכיון שאינו יכול לקרוא, הקריאה הייתה צריכה לעכב, כדן כל שאינו ראוי לקריאה, הקריאה מעכבת בו, - **ושו"ר שכך מבואר בשו"ת 'אבני נזר'** (ארו"ח ח"ב סי' תלט אות ב), עיי"ש.

ומעתה שוב יש לדון ולומר, **דגם במצות וידוי מעשר**, מי שאינו יכול להתודות, מחמת שהתוכן של הוידוי אינו תואם למעמדו ומצבו וכדו', הרי הוא **אינו בר חיובא כלל** במצות וידוי מעשר וכנ"ל.

וא"כ לפי"ז שוב יעלה בנידו"ד, גבי מי שהפריש תרומה בלא ברכה, דלדעת הקהלות יעקב המנחת יצחק וה"ד"ך אמונה הנ"ל, יהי אסור לו להישאל על ההפרשה, כיון דכעת אין לו כלל חיוב מדאורייתא לקיים את מצות וידוי מעשר, וא"כ לדעתם י"ל, דאינו רשאי להישאל ולגרום לברכה שאי"צ, בכדי להרוויח קיום מצוה, שכעת הוא אינו מחוייב בה כלל.

יב -

אמנם אכתי יש מקום להוסיף ולפלפל, ולומר דלכו"ע יהי שרי לו להישאל על ההפרשה, בכדי שיוכל לקיים את מצות וידוי מעשר, - דהנה ידועה מחלו' האחרונים, האם מי שעבר ותקע ב"ה שחל בשבת, קיים את המצוה מדאורייתא של תקיעת שופר, או"ד דחז"ל עקרו את קיום המצוה גם מדאורייתא - דלדעת הגרע"א (דו"ח מערכה ח, בדי"ה והנה המדיא), חז"ל לא עקרו את המצוה מדאורייתא, ומי שיעבור ויתקע קיים בזה את המצוה דמדאורייתא, - אך לדעת החלקת יואב (קבא דקשייטא, קושיא צט), חז"ל פטרו מלתקוע בשופר בשבת, ומי שיעבור ויתקע, לא יקיים בזה את המצוה דמדאורייתא, עיי"ש.

ועיו"י עוד בשו"ת 'אבני נזר' (וי"ד ח"א, סי' קמא אות יא), שס"ל ג"כ כדעת הרע"א הנ"ל, שחז"ל לא עקרו את המצוה מדאורייתא, וז"ל...**דחכמים אין יכולין לעקור דבר מה"ת רק בשו"ת...** וא"כ לא עקרו חכמים המ"ע כלל, שיהי בטל המצוה לתקוע בשבת, דא"כ הרי חכמים עוקרים המצוה בידים, וזה אין כח בידים לעשות... אלא ודאי המצוה נשארת במקומה', עכ"ל.

יג -

ומעתה אי נימא כמשי"כ האבני"ז הנ"ל, שאין בידי חז"ל כח, לפטור ממצוה שמחוייבים מהי"ת, אלא בכוחם רק לאסור עלינו לקיים את המצוה בפועל, א"כ י"ל בנידו"ד, דכיון דמהי"ת הרי אין חיוב לברך על ההפרשת תרומה (ע"ע לעיל באות א), א"כ הרי מהי"ת הוא שפיר יכול לומר **ולא שְׁכַחְתִּי**, גם בכה"ג שהוא הפריש בלא ברכה, אלא שרבנן אסרו עליו לקיים את מצות וידוי מעשר, כיון דמדברנן אינו יכול לומר **ולא שְׁכַחְתִּי**. - ומעתה שוב י"ל, דנמצא דבאמת הרי הוא 'בר חיובא' מדאורייתא במצות וידוי מעשר, ורק מ"מ הוא אנוס מלקיים מצותו, כיון שחז"ל אסרו עליו וכנ"ל, אך חז"ל לא יכולים לפטור אותו מהחיוב שמוטל עליו מדאורייתא, - וא"כ שוב י"ל דלכו"ע שרי להישאל על ההפרשה, בכדי שיוכל לקיים את המצוה שמחוייב בה, ודו"ק.

אמנם שו"ר שבי"ד אמונה' (מע"ש פ"א ה"טו, בבה"ל ד"ה ולא שכחתי) כתב סברה אחרת (ממשי"כ החזו"א הנ"ל באות ב) לבאר, מדוע מי שהפריש בלא ברכה, הרי זה מעכב את הוידוי, וז"ל **דגם איסור דרבנן מעכב הוידוי כמשי"כ בחזו"א, דהא גם על איסור דרבנן, עובר בלא תסור, ואין יכול לומר 'כָּכָל מִצְוַתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי' - ולפי"ז שוב י"ל, דכעת הוא אינו בר חיובא מדאורייתא כלל, וא"כ שוב יעלה, דלדעת הקהלות יעקב המנחת יצחק וה"ד"ך אמונה' הנ"ל, יהי אסור לו להישאל על ההפרשה, כיון דכעת אין לו כלל חיוב מדאורייתא לקיים את מצות וידוי מעשר, - אמנם בחזו"א הנ"ל (באות ב) כתב להדיא, שהטעם שהפריש בלא ברכה הרי זה מעכב את הוידוי, הוא משום שאינו יכול לומר **'לא שכחתי'**, וא"כ לדבריו אכתי יש לדון, דמדאורייתא הרי הוא בר חיובא וכנ"ל, ודו"ק ואכמ"ל.**

שאינה צריכה וכנ"ל, - יש לדון טובא בנידו"ד, שהוא רוצה להישאל על ההפרשת תרומה שהפריש בלא ברכה, בכדי שיוכל לקיים את המצוה דאורייתא של וידוי מעשר, האם לדעתם בנידו"ד הוא רשאי להישאל על ההפרשה, אם לאו.

דיש לדון ולומר, דאולי בזה גם הם יודו, ששפיר דמי להישאל, משום דיתכן דרשאי להכניס עצמו לברכה שאי"צ, בכדי שיוכל לקיים את המצוה דאורייתא של וידוי מעשר, וכדלהלן.

ז -

דהנה קיי"ל בשו"ע (ארו"ח סי' רצא, ג), דבשעת הדחק מותר לגרום לברכה שאי"צ, בכדי שיוכל לקיים את מצות סעודה שלישית עיי"ש, (ועיי"ע במשנ"ב שם סי"ק טו), - ואע"פ דכתבו התוס' (שבת ק"ח. ד"ה במנחה), שר"י אומר שאין להפסיק באמצע הסעודה, משום איסור ברכה שאי"צ, - מ"מ קיי"ל כמשי"כ הרא"ש (שו"ת הרא"ש כלל כב אות ד) וז"ל, **'וכשהוא מפסיק מן המנחה בסעודתו, ומברך ברכת המוציא, אין כאן משום מרובה ברכות שלא לצורך, כיון שהוא מפסיק מפני כבוד השבת, לקיים סעודה שלישית עכ"ל**, (ועיי"ע בב"י שם).

ועיו"י עוד במג"א (סי' רטו סי"ק ו), שהביא את דעת השל"ה, שס"ל שבשבת מותר לגרום לברכה שאי"צ, בכדי לקיים את מצות מאה ברכות, אך המג"א פליג עלי' וכתב, דאע"פ דקיי"ל דמותר בשעת הדחק לגרום לברכה שאי"צ, בשביל לקיים את מצות סעודה שלישית, אך מ"מ משום מצות מאה ברכות (דהיא מצוה קלה יותר), אסור לגרום לברכה שאי"צ, עיי"ש.

ח -

ומעתה יש לדון, לפי מה דקיי"ל, דבשעת הדחק שרי לגרום לברכה שאי"צ, בכדי לקיים את מצות סעודה שלישית, [ואע"פ שנחלקו הפוס' אם מצות סעודה שלישית חיובה מדאורייתא או"ד דעיקר חיובה מדברנן, ורק אסמכוה אקרא, (ע"י בטי"ז ארו"ח תרעה, ב, ובפמ"ג שם, ובמשנ"ב רצא, א, ואכמ"ל)], א"כ לפי"ז לכאוי"ל, דה"ה נמו בנידו"ד שיהי שרי לגרום לברכה שאי"צ, בכדי לקיים את המצוה מדאורייתא של וידוי מעשר, - **וא"כ בנידו"ד יש לדון, דכו"ע יודו שרשאי להישאל על ההפרשת תרומה שהפריש בלא ברכה, בכדי שיוכל לקיים את מצות וידוי מעשר וכנ"ל**.

ואמנם עיו"י בשעה"צ (סי' רנ, אות ט) שדן לומר, שמצות 'כבוד שבת' חמירה טפי משאר המצוות, עיי"ש ואכמ"ל, וא"כ לפי"ז אכתי יש מקום לפלפל ולומר, דיתכן דכל מה שהתיר הרא"ש בתשובה הנ"ל, לגרום לברכה שאי"צ, זהו רק משום שהוא צריך לקיים את מצות 'כבוד שבת', וכמשי"כ להדיא הרא"ש שם, אך לגבי שאר המצוות אכתי אין לנו ראיה, שיהי מותר לגרום לברכה שאי"צ, להצד שמצות 'כבוד שבת' חמירה טפי משאר המצוות, - ויל"פ בזה עוד, אך אכמ"ל.

ט -

אך באמת יש לדון טובא בזה, כיון דיתכן לומר, דבנידו"ד שרוצה לגרום לברכה שאי"צ, בכדי לקיים מצות וידוי מעשר, הרי זה גרע טובא, מהנידון בסעודה שלישית הנ"ל, - כיון דיש לחקור טובא, בגדר האי דינא, שלדעת החזו"א הנ"ל מי שהפריש בלא ברכה, הרי זה מעכב את הוידוי, כיון שהוא אינו יכול לומר **'ולא שְׁכַחְתִּי'** וכנ"ל.

האם הגדר הוא, שהאדם ההוא בעצם 'בר חיובא' במצות וידוי מעשר, ורק מ"מ הוא אנוס מלקיים את מצותו, כיון דהוא אינו יכול לומר **'ולא שְׁכַחְתִּי'**, - או"ד דכיון דהאדם ההוא אינו יכול לומר **'ולא שְׁכַחְתִּי'**, לכן כעת הוא אינו בר חיובא כלל במצות וידוי מעשר, ויל"פ טובא בזה.

ומעתה אי נימא כהצד הא', שהאדם ההוא 'בר חיובא' כעת במצות וידוי מעשר, ורק מ"מ הוא אנוס מלקיים את מצותו, א"כ יש לדון כנ"ל, שבנידו"ד כו"ע יודו, שיהי מותר לו להישאל, בכדי שיוכל לקיים את מצות וידוי מעשר מדאורייתא, שמחוייב בה כעת.

אך אי נימא כהצד הב', שהאדם ההוא אינו בר חיובא כלל כעת במצות וידוי מעשר, א"כ יש לדון ולומר, דלדעת הקהלות יעקב המנחת יצחק וה"ד"ך אמונה' הנ"ל, יהי אסור לו להישאל על ההפרשת תרומה שהפריש בלא ברכה, כיון דכעת אין לו כלל חיוב מדאורייתא לקיים את מצות וידוי מעשר, וא"כ לדעתם י"ל, דאינו רשאי להישאל ולגרום לברכה שאי"צ, בכדי להרוויח קיום מצוה, שכעת הוא אינו מחוייב בה כלל, [ואינו דומה לסעודה שלישית, כיון דהתם הרי הוא מחוייב כעת במצות סעודה שלישית, ולכן התירו לו לגרום לברכה שאי"צ, בכדי שיוכל לקיים את המצוה שמחוייב בה כעת, ודו"ק].

י -

והנה לכאוי"ל יש להוכיח, כהצד הב' בחקירה הנ"ל, מהא דמבואר לגבי ביכורים, בגמ' (מכות יח: ובי"ב פא:): **וברשב"ם** (שם) בד"ה כל הראוי ובתוס' (שם), בד"ה בצרו), שנחלקו בגמ' האם בביכורים הקריאה מעכבת, - דאיכא ב"ר, דהקריאה מעכבת, ואיכא מ"ד